

**SUOMUSSALMEN SEURAKUNNAN
KIRKOLLINEN ESINEISTÖ –
ESINEINVENTOINTI 2024**

ESINEINVENTOINNISTA

Suomussalmen seurakunnassa toteutettiin kirkollisten esineiden inventointi ajanjaksolla 1.10 - 31.12.2024. Työn suoritti FM Matias Komsa. Esineitä tai esineryhmiä inventoitiin 403 kpl. Esineitä inventoitiin laidasta laitaan, pääsääntöisesti hieman vanhempaa esineistöä, mutta myös melko tuoretta, sillä nyt on paljon helpompaa inventoida 2000-luvun esineistöä kuin neljäkymmenen vuoden päästä. Esineistön lisäksi inventoitiin myös kirkkojen kiinteitä rakenteita, kuten saarnatuolit, alttarit ja alttarikaiteet. Tiedot syötettiin Basis-järjestelmään (<https://basis.haahtela.fi/>).

Seurakunta on maantieteellisesti hyvin laaja. Inventoinnin aikana käytiin Suomussalmen, Ämmänsaaren, Ruhtinansalmen, Vuokin ja Näljängän kirkoissa. Lisäksi käytiin Suomussalmen siunauskappelissa, sekä Valkeisen seurakuntakodissa. Roinilan seurakuntakeskuksesta inventoitiin yksi reliefi. Ämmänsaaren kirkon yhteyteen kuului seurakuntakeskus, joka myös käytiin läpi.

Seurakunta omistaa itse kolme ensiksi mainittua kirkkoa, mutta Vuokin kirkon omistaa Vuokin rajaseutukirkko ry ja Näljängän kirkko myytiin aiemmin yksityiselle. Molemmissa oli kuitenkin säilynyt vanhaa esineistöä ja Suomussalmen seurakunta tekee tiivistä yhteistyötä Vuokin Rajaseutukirkko ry:n kanssa, joten ne päädyttiin sen vuoksi ottaa mukaan inventointiin.

Otin inventoitavista esineistä mitat ja valokuvat, ja pyrin selvittämään niiden alkuperää ja historiaa hyödyntämällä arkistoaineistoja, haastatteluja, kyselyitä sekä vertailemalla vanhoja valokuvia ja lehtileikkeitä. Aiempi samankaltainen inventointi oli toteutettu vuonna 1989, mutta se oli luonteeltaan melko suppea ja sen oli toteuttanut seurakunnan kanslisti.

Suomussalmen kirkko paloi talvisodan aikana joulukuussa 1939. Palossa tuhoutui merkittävä määrä kirkon esineistöä ja mahdollisesti evakuoituja esineitäkin hävisi sotavuosien aikana. Tästä syystä seurakunnan vanhimmat esineet ovat helposti siirrettäviä ehtoollisvälineitä.

Oman vivahteensa inventointiin toi luovutetun Karjalan siirtoseurakunnista tuodut esineet, joita Suomussalmen seurakunnan hallussa on aikanaan ollut melkoisesti. Kurkijoen kirkon omaisuus luovutettiin Suomussalmen seurakunnan käyttöön vuonna 1950 ja suuri osa niistä luovutettiin vuonna 1974 Kurki-Säätiölle ja Loimaan seurakunnalle. Vuokin kirkossa on puolestaan Jaakkiman kirkon kello. Ruhtinansalmen kirkkoonkin on aikanaan ilmeisesti lahjoitettu Säkijärven seurakunnan matkaehtoollisvälineistö, mutta sitä ei inventoinnin aikana löytynyt.

Ohessa esitetään kooste seurakunnan mielenkiintoisimmista inventoiduista esineistä.

SIIRTOSEURAKUNTIEN ESINEET

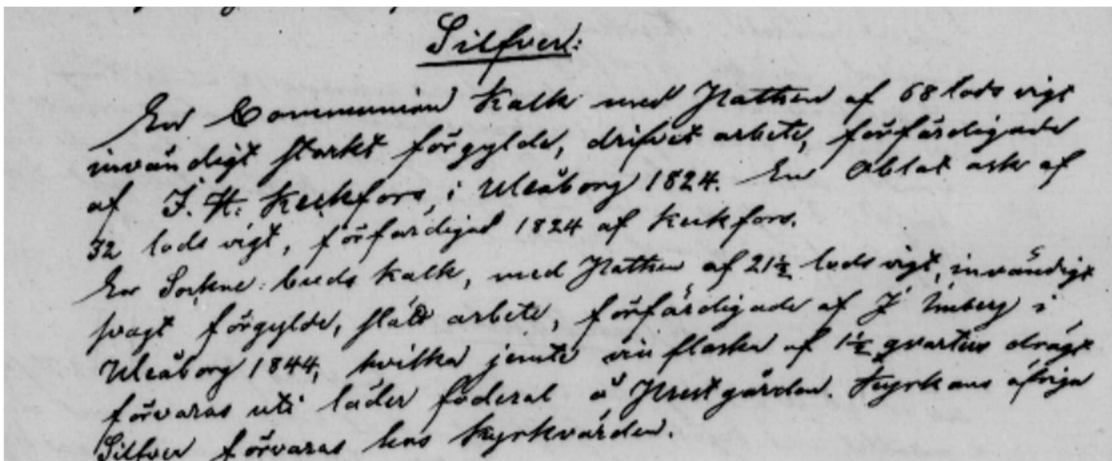
KURKIJOKI

Kurkijoen kirkon omaisuus luovutettiin Suomussalmen seurakunnan käyttöön vuonna 1950. Tuolloin omaisuudeksi mainitaan: hopeinen ehtoolliskalkki, ehtoollislautanen, leipärasia, matkaehtoollisvälineet, suurempi leipärasia, kaksi kastemaljaa (joista pienempi vuodelta 1728), kaksi kirkonkelloa, alfenidimalja, alttaripöytäristi, 23 erikokoista kynttilänjalkaa, Alexandra Sältinin 1884 maalaama alttaritaulu, puujalalla seisova kullattu karitsa lippuineen, pari messikuppia, punaista ja keltaista samettia olevat messukasukat, neljä papinkappaa sekä musta samettinen kalkkivaate.

Kurkijoen evakot asutettiin pääosin Loimaan ympäristöön ja Kurkijoen kirkon esineitä alettiin kaipailla siellä. Kurki-Säätiö teki esityksen, jonka mukaan Suomussalmen seurakunta luovuttaa esineistöä Loimaan kaupunkiseurakunnan ja Kurki-Säätiön hallintaan. Asia hyväksyttiin kaikkien osapuolten kesken ja Kirkkohallitus vahvisti esineiden siirron 1974. Sopimuksen mukaan Kurki-Säätiö maksaa Suomussalmen seurakunnalle 4000 markkaa, jotta seurakunta voi hankkia uudet esineet luovuttamiensa tilalle. Sopimuksessa mainitaan palautettaviksi kaikki muu irtaimisto paitsi kirkonkellot, alfenidimalja ja musta samettinen kalkkivaate. Loimaan kaupunkiseurakunta ilmoitti luovuttavansa Kurki-Säätiön hallintaan ne esineet, joita se ei käytä.

Mahdollisesti alttaritaulu ja kullattu karitsa olisi viety Loimaalle jo aiemmin, sillä Suomussalmen seurakunnan inventaarioihin on merkitty, että alttaritaulu ja kullattu karitsa on viety Kurkijoelle vuonna 1963. Kurkijoella tarkoitetaan ilmeisesti juuri Loimaata.

Vuoden 1974 esineiden siirrossa tapahtui pahanlaatuinen lapsus. Jostain syystä Loimaalle lähetettiin Suomussalmen kirkon vanhin ehtoollisvälineistö, johon kuului hopeiset ehtoolliskalkki, leipälautanen ja leipärasia, jotka on valmistanut oululainen hopeaseppä J. K. Keckfors vuonna 1824. Suomussalmeen puolestaan jäi Kurkijoen kirkon ehtoolliskalkki ja leipälautanen.

Ote Suomussalmen seurakunnan kalustoluettelosta vuodelta 1853. Hopeaesineinä mainitaan Keckforsin valmistamat ehtoolliskalkki ja pateeni (communion kalk med pateen), sekä leipärasia (oblat ask).

Suomussalmen kirkon ehtoolliskalkki, leipälaudanen ja leipärasia, jotka on valmistanut oululainen hopeaseppä J. K. Keckfors vuonna 1824. Ne lähetettiin erheellisesti vuonna 1974 Loimaalle. Kuvat Loimaan seurakunnan Basiksesta.

Kurkijoen kirkon ehtoolliskalkin ja pateenin on puolestaan tehnyt käkisalmelainen hopeaseppä Erik Hoffsten 1772–1825.

Kurkijoen kirkon ehtoolliskalkki ja leipälaudanen. Niissä on käkisalmelaisen hopeaseppän Erik Hoffstenin leima.

Suomussalmen kirkon vanhaa kalkkia ja leipälautasta on myöhemmin esitelty vuosittain Kurkijoen perinnepäivillä Kurkijoen kirkon ehtoollisesineinä. Virheellinen tieto on päätenyt myös mm. Karjalan luterilaiset kirkot ja seurakuntien pyhät esineet – teokseen (1997). Sen perusteella on tehty tulkinta, että luovutetun Karjalan alueelle hankittiin ehtoollisvälineitä myös Oulusta.

Muistakin Suomen kaupungeista tilattiin esineistöä. Oululainen hopeaseppä Johan Keckfors teki 1824 Kurkijoen kirkon kalkin pateeneinen sekä öylättirasian²⁰⁵ ja helsinkiläinen August Sjöblom Jaakkiman kirkon kalkin noin 1826-38.²⁰⁶

Virheellinen tulkinta Karjalan luterilaiset kirkot ja seurakuntien pyhät esineet – teoksessa (1997).

1974 luovutussopimuksen mukaan Suomussalmelle on jätetty myös alfenidimalja ja musta samettinen kalkkivaate. Mahdollisesti tuolla alfenidimaljalla tarkoitetaan juuri aiemmin käsiteltyä Kurkijoen kirkon ehtoollismaljaa. Kyseessä voi olla myös jokin aivan toinen malja. Ämmänsaarella on esimerkiksi kuvassa oleva malja, jossa ei ole mitään leimoja ja muita merkintöjä.

Mustia vanhoja samettisia kalkkivaatteita on seurakunnassa kolme kpl. Mahdoton sanoa onko joku niistä Kurkijoelta.

Kurkijoen kirkon kellot ovat edelleen Suomussalmen kirkon kellotapulissa. Ne on valettu vuosina 1923 ja 1934 Weljekset Friisin valimossa Kokkolassa.

Kellot Kurkijoen kirkon tornissa. Kuvatekstissä kellojen hankintavuosi on väärin.

JAAKKIMA

Vuokin kirkon kellotapulissa kerrotaan roikkuvan Jaakkiman seurakunnan vanha kello. Kellon historiaan liittyy epäselvyyksiä, sillä Jaakkiman kirkossa kerrotaan olleen neljä kelloa – kaksi suurempaa ja kaksi pienempää. Nuo kellot olivat talvisodan aikana säilytyksessä Varkaudessa ja jatkosodan jälkeen Närpiössä. Kaksi kelloa luovutettiin vuonna 1949 Kesälahteen ja kaksi kelloa vuonna 1952 Teuvaan. Nuo kellot olivat edelleen tallessa luovutuspaikoissaan vuonna 2024.

Kuitenkin Kirkkohallituksen kerrotaan luovuttaneen Jaakkiman kirkon kellon Närpiöstä Ala-Vuokin rajaseutukirkolle vuonna 1954 tai 1955. Onko tämä kello todella Jaakkimasta, sillä sitä ei mainita Närpiössä evakossa olleiden kellojen luettelossa. Luuliko kirkkohallitus tuolloin, että Närpiössä olisi vielä Jaakkiman kelloja?

Kellosta oli erittäin haastavaa ottaa tarkkoja kuvia, sillä se on hyvin korkealla kellotapulissa, eikä sen luokse ole portaita tai tikkaita. Kuvaushetkellä oli myös reilut 20 astetta pakkasta ja kova tuuli. Harmillisesti vuosiluku ei täydellä varmuudella erotu otetuista kuvista, mutta se näyttäisi olevan 1897. Sama vuosiluku kerrotaan myös Jaakkiman Sanomien juhlanumerossa 2016. Ohessa arviolta kellon kyljessä oleva teksti:

КОЛОКОЛЬНО ЛИТЕЙНЫЙ ЗАВОДЪ К. ОРЛОВА ЕОД 1897 Г. ККБЪ I А.

Suomeksi suunnilleen: Kirkonkellojen valimo K. Orlov, vuosi 1897, jonka jälkeen joko kerrotaan kellon paino, tai vuosiluku uudestaan kyrillisillä kirjaimilla, tai sitten kyseessä on valmistajaan liittyvä leimaus.

Perimätiedon mukaan kello olisi Jaakkiman seurakunnan 100 kg kello ja että se olisi jopa 1500-luvulta. (Toisen lähteen mukaan kenties vuodelta 1776). Kellossa oleva vuosiluku ja teksti eivät tue tätä teoriaa.

Kello on siis hankittu ilmeisesti vuonna 1897 Jaakkiman kirkkoon ja se on oletettavasti käynyt talvisodan aikaan evakuoituna muiden Jaakkiman kellojen kanssa Varkaudessa ja jatkosodan jälkeen Närpiössä. Kirkkohallitus luovutti kellon vuonna 1954 tai 1955 Närpiöstä Ala-Vuokin rajaseutukirkolle. Kellotapuli Vuokin kirkon viereen valmistui joko 1965 tai 1966, josta asti kello on ollut tapulissa. Ei tiedossa missä kelloa säilytettiin vuosina 1955–1965.

Jaakkiman kirkon ehtoolliskalkki ja leipälautanen lahjoitettiin aikanaan Lentiiran kirkkoon, joka on melko lähellä Vuokia. Ne kärsivät pahoin Lentiiran kirkon palossa 1989.

SÄKKIJÄRVI

Ruhtinansalmen kirkkoon on aikanaan ilmeisesti lahjoitettu Säkkijärven seurakunnan matkaehtoollisvälineistö, mutta sitä ei inventoinnin aikana löytynyt. Myöhemmin Ruhtinansalmen omaa ehtoollisvälineistöä on erheellisesti ruvettu pitämään Säkkijärveltä tulleina. Ohessa uutisleike aiheesta.

Säkkijärven seurakunnan pyhät esineet
Säkkijärvi lokakuu 2019

Seurakunnan vt. kirkkoherra Urho Valtari ilmoitti irtaimen omaisuuden, jonka Säkkijärven siirtoseurakunnan kirkkoherran, rovasti Hannes Lahden leski Saimi Lahti oli luovuttanut hänelle kesäkuussa 1949. Seurakunnan hallussa olevaan omaisuuteen kuuluivat hopeiset, vuodelta 1760 olevat ehtoollismalja, öylättilautanen ja -rasia sekä kaksi viinikannua, kolme ehtoolliskalustoa sairaskäyntejä varten, hopeinen teelusikka, kolme kynttilänjalkaa, joista kaksi hopeista, turmelunut alttaritaulu, kaksi alttarikrusifiksia, kaksi mesukasukkaa, alttarivaate, kirja-ym. liinoja, kaksi papinkappaa, kaksi antependiumia, alttarimatto sekä diakonissan sairaanhoitovälineet.

Kotkan seurakunta ilmoitti vastaanottaneensa marraskuussa 1949 Säkkijärven seurakunnan vuodelta 1760 olevan ehtoolliskaluston, mesukasukat ja alttarikrusifiksin. Sairasmatkoja varten olevan ehtoolliskalustonsa kirkkohoitokunta oli halunnut antaa toistaiseksi Kotkan seurakunnan kappalaisen, rovasti Urho Valtarin henkilökohtaiseen käyttöön. Vuoden 1951 huhtikuussa rovasti Valtari kirjoitti kirkkohallitukselle nähneensä Suomussalmen seurakunnan vetoamuksen saada ehtoollisvälineet lahjoitusteite-

Rovasti Valtari ehdotti, että hänen hallussaan olevat ehtoollisvälineet luovutettaisiin jonkin rajaseurakunnan käyttöön. Tältä pohjalta kirkkohallitus päätti luovuttaa Säkkijärven seurakunnan ehtoollisvälineet Suomussalmen seurakun-

nalle käytettäväksi Juntusrannan Ruhtinansalmen rajaseutukirkossa. Säkkijärven seurakunnan muiden esineiden sijoituksesta ei ole tietoa.

Tiedot: Karjalan luterilaiset kirkot ja seurakuntien pyhät esineet

Säkkijärven seurakunnan ehtoollisvälineet kuvattuna Juntusrannan Ruhtinansalmen rajaseutukirkossa.

Todellisuudessa uutiskuvassa olevan ehtoollisvälineistön on lahjoittanut Sotilaskotiliitto jatkosodassa Suomussalmen ja Kuusamon rajalla partisaanien uhriksi joutuneiden lottien ja sotilaiden muistoksi. Lahjoitus tapahtui 1951 ja se kohdistettiin lähimpään kirkkoon, joka oli Ruhtinansalmen rajaseutukirkko.

SEURAKUNNAN MUUTA ESINEISTÖÄ

Seuraavat ehtoollisvälineet pelastettiin Suomussalmen vanhasta kirkosta ennen kirkon paloa talvisodassa. Ne ovat nykyään näytteillä seurakunnan museovitriinissä.

EHTOOLLISMALJA (Kalkki) ja LEIPÄLAUTANEN (Pateeni) (1844)

Valmistanut oululainen hopeaseppä Johan Imberg.

Maljan kyljessä kaiverrus: ”Suomussalmj. Församljng.” (Suomussalmen seurakunta).

Maljan pohjassa kaiverrus: ”Gjord 18–21/2–44 da församlings Pastor för K. Saxa.” (Tehty 21.2.1844 seurakunnan pastori K. Saxalle). Karl Saxa nuorempi toimi Suomussalmen kappalaisena 1822–1847.

Olleet käytössä matkaehtoollisella sairaan ripityksessä. Niitä varten on ollut nahkainen laatikko, mutta sitä ei inventoinnin aikaan löytynyt.

Säilytetty aikanaan Tolpan pappilassa.

EHTOOLLISMALJA (Kalkki) ja LEIPÄLAUTANEN (Pateeni) (1883)

Valmistanut oululainen hopeaseppä Carl Jacob Hedman. Molemmissa kaiverrus: ”Suomussalmen Kirkon oma 1883.”

Olleet käytössä matkaehtoollisella sairaan ripityksessä. Niitä varten on ollut puinen laatikko, mutta sitä ei inventoinnin aikaan löytynyt.

Säilytetty aikanaan isossa pappilassa.

VIINIKANNU (1898)

Kannussa kaiverrus: ”Suomussalmen Kirkon oma 1898”.

Todennäköisesti tilattu Oulusta kuten muu seurakunnan tuon aikakauden ehtoollisvälineistö.

